

Univerzita Karlova

Fakulta humanitních studií

Posudek oponenta na bakalářskou práci

SMUTNÁ, Aneta. *Nápodoba u Platóna a Aristotela*. Praha: UK FHS, 2024.

Záměr a povaha práce:

Tématem předložené práce je Platónova a Aristotelova teorie nápodoby se záměrem srovnání jejich koncepcí. Práce je rozdělena do dvou hlavních částí. První se věnuje výkladu Platónova života, nástinu jeho dialogů a spisů, přičemž jádro této části spočívá ve výkladu Platónovy koncepce nápodoby. Mezi klíčové primární prameny pro tuto kapitolu patří dialog *Ión* a X. kniha *Ústavy*.

Druhá část se zaměřuje na pojetí *mimésis* u Aristotela a stejně jako v první části je i zde nejprve podán výklad týkající se Aristotelova života a jeho díla, načež se představuje samotné Aristotelovo pojetí nápodoby. Primárním pramenem pro tuto kapitolu je Aristotelova *Poetika*.

Následně autorka obě koncepce nápodoby srovnává a přidává exkurz k modernímu chápání tohoto tradičního tématu.

Vedle textů Platóna a Aristotela čerpá autorka z výkladové literatury v českém jazyce. Povaha práce je kompilační.

Komentář:

Na předložené práci oceňuji volbu tématu, jeho jasně členěné rozpracování a souvislé a kultivované podání výkladů. Celkově je mi i velmi sympatický zájem autorky o dané téma, který je z práce znát.

Zároveň však musím na druhou stranu konstatovat, že věcné naplnění záměru a závěry práce jsou značně limitovány několika zásadními a spolu provázanými problémy.

1. Problém s předjímáním pojmů, které se mají teprve analyzovat (poznámka k „Vymezení pojmů“, které autorka činí před vlastními výklady z konkrétních textů, s. 9).

Nemohu si předem vymezovat pojmy, které mám teprve explikovat ze zvolených textů, analyzovat a případně interpretovat. Metodicky je to chyba, která se může vymstít například tím, že si buď předem zúžíme pole možných významů, které se nám mohou z textů nabízet, případně se může ukázat, že předem vymezované pojmy jsou v rozporu s tím, co se nám ukáže, načež si budeme protirečit.

Pokud však „předem vymezované“ pojmy jsou již výsledkem výkladů, které ovšem v textu teprve následují, mělo by toto vymezování být spíše součástí závěru práce.

Nadto autorka ve vymezení pojmů mluví o samozřejmosti koncepce *mimésis* u Řeků. Koncepce *mimésis* však u Řeků není nic samozřejmého a do podoby pojetí u Platóna se

musela teprve ustavit v souvislosti s duchovní proměnou řeckého postoje k celku jsoucího. Archaické řecké básnictví totiž *mimésis* ve významu napodobování mimoumělecké skutečnosti vůbec neznalo, naopak jeho role spočívala v tvorbě skutečnosti (viz např. M. Detienne, *Mistři pravdy v archaickém Řecku*). I v oblasti výtvarného umění se představa *mimésis* ustavuje také až později (viz např. J.-P. Vernant, „Obraz a Řekové: od prezentace neviditelného k napodobení vzhledu“. In: Týž, *Hestia a Hermés*).

2. Dílčí záměna diskurzů.

Autorka výklady pojetí *mimésis* u Platóna a Aristotela zahajuje vždy nastíněním jejich osobnosti, života, přehledu díla a celkové charakteristiky jejich filosofie (s. 10–14, 26–29), což činí na základě sekundární literatury či školské literatury. Životopisná perspektiva ovšem spadá do historického diskurzu a nelze ji nijak využít ve filosofické interpretaci, kde východiskem nejsou životopisná data a různé konstrukce vývoje díla sledovaných autorů, nýbrž východiskem je to, *co je řečeno* v jejich textech. Historická perspektiva je ve filosofické interpretaci irelevantní a nadto může být zavádějící, pokud se z ní odvozují i náhledy na věčná témata textů.

3. Problém textových opor autorčiných výkladů.

a) Autorka své výklady pojetí *mimésis* u Platóna, Aristotela a také vybraných moderních autorů (R. Barthes, G. Genetta, P. Ricoeur) čerpá ze sekundární literatury namísto primárních textů, k nimž jen sporadicky odkazuje.

b) Navíc ohledně sekundárních výkladů se autorka opírá mnohdy jen o jeden zdroj, jehož teze nekriticky přebírá; nebo se opírá o schematické a školské výklady, které řadu problémů zjednodušují nebo vůbec zamlčí.

4. Opora v sekundární literatuře vede ke schematizujícím a zjednodušeným náhledům, které mnohdy mohou zkreslit sledovanou záležitost. Navíc zbytečné historizování (např. uvádění, na koho Platón navazoval, jak se vývojově člení jeho dialogy apod.; viz např. s. 9, 12 aj.) nesmírně zjednodušuje sledovanou souvislost, nevidí problematičnost a podmíněnost těchto tvrzení a navíc v takovéto zkratce zůstává celá řada podstatných věcí stranou.

5. Na základě schematických a zjednodušených výkladů převzatých ze sekundárních zdrojů autorka pak motiv *mimésis* zasazuje do velmi širokého kontextu, který zahrnuje ontologii, epistemologii a celkové charakteristiky myšlení obou sledovaných filosofů. Důsledkem jsou schematická krátká spojení a školské definice, čímž uniká hloubka, pestrost a podněcující nejednoznačnost sledovaných koncepcí. Viz např. zmínku o prvních podstatách u Aristotela na s. 28; viz dále např. s. 30, 34 aj.

6. Tím, že se autorka takřka ve všem spolehla na sekundární výklady, chybí pak v práci autorčino vlastní představení pojetí *mimésis* přímo z primárních textů. Pokud by autorka vyšla z tohoto východiska a nikoli ze spolehnutí se na sekundární zdroje, dostala by navíc ze zdrojových primárních textů do zřetele i širší ukotvení těchto témat ve výchozích textech. Tento imanentní kontext ze samotných výchozích textů není dostatečně explikován. K tomu srov. např. s. 17, kde se využívají výklady Patočky a Theina, aniž autorka představí kontext přímo z *Ústav*y. Totéž platí pro výklad třech podobností, který je převzat ze sekundární literatury

(s. 18), a v podstatě se to děje v průběhu celé práce vyjma několika pasáží výkladu Aristotelovy *Poetiky*. Stranou pak zůstanou např. tyto klíčové otázky:

Proč se v kontextu Platónovy *Ústavy* řeší problematika umění a potažmo tedy i *mimésis*? V jaké fázi lidského života je umění nutné (to srov. s tvrzením na s. 26)? Neodehrává se i ve výchově a vzdělávání nějaká nápodoba?

Jde v kontextu Aristotelovy *Poetiky* u básnického zobrazování o zobrazované děje, anebo o něco víc (srov. s. 35)? Co v oblasti básnictví a např. i etiky znamená obecné?

7. Soustředění se na dogmatické výklady ze sekundárních zdrojů vede i k záměně či nerozlišování mezi řečí postav dialogů a vlastním názorem autora.

Viz např. shrnutí: „Platón dochází k závěru, že jedinec tvoří na základě božské inspirace.“ (s. 16) – To je příklad dogmatické redukce:

1. K jakému závěru dochází Platón, to nevíme, v dialogu mluví postavy, o jejichž řeči nevíme, zda se kryje s Platónovým postojem.

2. Postava Sókrata v dialogu *Ión* negeneralizuje, zkoumá jen, na základě čeho tvoří rapsód Ión. Přitom se ukáže, že tvoří buď

a) na základě inspirace a ne vědění;

b) anebo na základě zdání se záměrem působit na city posluchačů a s cílem dobrého výdělku. Žádný obecný závěr se zde nedělá.

Kromě této záměny autorka také přenáší perspektivu *Ústavy* na motivy v dialogu *Ión* (s. 17), čímž se vytvářejí nepřiměřené výkladové konstrukty. Totéž se patrně děje i při využití dialogu *Sofistés* (s. 22–23).

V některých případech se děje i to, že autorka zaměňuje sekundární popisy za vlastní náhledy či tvrzení sledovaných myslitelů (viz např. s. 27).

8. V práci se vyskytují chybné údaje, nejasné teze, neujasněná či nepřiměřená terminologie. Příklady:

- Užívání slova „estetika“, „estetický“ (s. 8, 9 aj.) – estetika jako věda a charakteristika něčeho je však záležitost až novověkého subjektivismu. Navíc ví autorka, z jakého slovního základu pochází slovo estetika?

- Autorka v textu zamění jméno překladatele Aristotelovy *Poetiky* Milana Mráze za Martina Mráze, resp. Mrázka (s. 8, 33), ačkoli to v seznamu literatury má správně.

- Zda zmiňované ideje u Aristotela nemají být *eidos* (s. 9) – významový vzhled věci, úkaz. Navíc ztotožnění *eidos* s podstatou (*úsia*) není neproblematické. V jakém významu podstata? Ve významu přítomnosti věci nebo jejího věcného určení?

- Autorka přebírá teze ze sekundárních výkladů, aniž vyloží, co znamenají. Co např. znamenají tato tvrzení

„Omyl v jeho [Sókratově] metodě práci spočívá v přeceňování důležitosti spekulativně deduktivní metody.“ (s. 10)

„Tvrdil však [Platón], že na základě poznání a definování pojmu dochází k poznání a definování obecného. Pro obecné začal Platón užívat termínu „eidos“ a „idea“, tj. „druh“. Ve druhém období své tvorby předložil Platón progresivní výklad týkající se zmiňovaných idejí. Ideje jsou obecné druhy, pro které je charakteristická samostatná existence. Jedná se o jediné dokonalé jsooucn, o vyšší bytí, které je neměnné.“ (s. 13) – Jednak nemáme doloženo, že Platón sám něco takového tvrdil. Namísto převzatých tezí by bylo dobré se pokusit vyložit, jak vůbec můžeme přijít na to, že je rozdíl mezi smysly vnímanými věcmi a věcmi poznatelnými čistě rozumem? Z jaké zkušenosti se k takovémuuto náhledu můžeme vůbec dobrat?

„Platón nepovažuje neutrální, abstraktně vyjádřené myšlenky za bezpodmínečně pravdivé. Často se nejvíce zajímá o negativní rovinu.“ (s. 15) – Co se tím míní?

„Nápodoba, k níž dochází, není vnějšího neboli věcného rázu, nýbrž vnitřního neboli afektivního, jelikož je založená na vyvolaných a sdílených emocích.“ (s. 15) – Jak je toto tvrzení v souladu s dialogem *Ión*, kde se mluví o tom, že inspirace je vnější, je to nadchnutí bohem, božskou silou, která uvádí člověka do stavu mimo sebe?

„Platón vyčítá svým předchůdcům a současníkům epistemickou temnotu, která je důsledkem víceznačnosti látkových příčin, což vyplývá ze spisu *Faidón*, patřící do druhého období Platónovy tvorby. ...“ (s. 17) – Dokázala by to autorka vyložit vlastními slovy? O jaký problém se zde jedná?

„Rozštěpená úsečka má poté vyobrazovat horizontální a vertikální dělení světa na svět subjektivní a na objektivní.“ (s. 18) – Tyto termíny jsou zcela nepřiměřené řeckému myšlení. Jde o novověké pojmy, kdy subjekt znamená, že jistota lidské evidence se musí zakládat sama v sobě (čili opět v člověku). Nicméně u Platóna je i poznání skrze rozum zakládáno principem mimo tento rozum!

„Nově však ideje již nejsou logicky závislé na protikladech.“ (s. 19) – Co to znamená a jak to autorka potřebuje k motivu *mimésis*?

Atd.

Celkové hodnocení:

Musím ocenit, že autorka předvedla zájem o téma, nastudovala literaturu a podala ucelený výklad sledovaných témat, čili z tohoto hlediska práci jednoznačně doporučuji k obhajobě. Pro výše zmíněné problémy jsou však vlastní výklady a závěry práce značně limitovány na schematická podání, zjednodušení a občasná zkreslení. Z tohoto důvodu práci hodnotím celkově jako dobrou.

V Praze dne 29. 8. 2024

Mgr. Jaroslav Novotný, Ph.D.